SUĠĠERIMENTI TA' TIBDIL FIL-KOSTITUZZJONI

1. In-newtralita` ta' Malta għandha tiġi protetta bl-istess mod li tiġi protetta l-elezzjoni ġenerali ta' kull ħames snin, jiġifieri, b'mod li l-artiklu tal-garanzija li Malta tibqa' newtrali ma jkunx jista' jinbidel ħlief permezz ta' referendum.

2. Il-kariga tal-Ombudsman għandha tiġi integrata fil-Kostituzzjoni u fl-istess ħin għandha tiġi estiża għal każijiet fejn persuna tixtieq tilmenta minn xi policy ġdida tal-gvern jew ta' xi korp kostitwit fuq bażi ta' diskriminazzjoni kontra xi grupp partikolari fil-pajjiż. B'hekk, persuna ma jkollhiex għalfejn iġġib prova adegwata ta' interess personali dirett fl-ilment tagħha jekk l-ilment jikkonċerna allegazzjoni ta' ksur tad-drittijiet ttijiet tal-bniedem minħabba xi forma ta' diskriminazzjoni. Dan qiegħda nissuġġerixxih bħala riżultat tal-esperjenżi negattivi li kelli meta l-Ombudsman tefagħli barra l-ilmenti tiegħi fuq bażi ta' nuqqas ta' interess personali fir-riżultat tal-kawża. Fil-preżent, f'pajiiżna, jekk wieħed ma jkunx sinjur, ma għandux l-opportunita` li jitlob il-kanċellament ta' policies ġodda li jiksru d-drittijiet tal-bniedem tal-għeżiez tiegħu bħal familjari u ħbieb tal-qalb, jew anki persuni barranin li jħoss għalihom minħabba l-istat ta' inġustizzja li jinsabu fih. B'kuntrast għal dan, fil-preżent, wieħed sinjur jista' faċilment jiftaħ kawża kostituzzjonali anki jekk ma jkollux interess adegwat fil-kawża.

3. Għandhom jiġu introdotti garanziji ġodda u speċifiċi fil-qasam tad-drittijiet tal-ħaddiema. EŻEMPJI:
   - Il-Kummissjoni tal-Impjiegi għandha tiġi estiża għal każijiet fejn ħaddiem jitkeċċa jew ibati xi inġustizzja minħabba l-opinjonijiet tiegħu, mhux biss opinjonijiet politiċi iżda wkoll opinjonijiet li jolqtu kwistjonijiet soċjali u kulturali. Mill-esperjenzi li kelli nista' ngħid li, fil-preżent, il-Kummissjoni tal-Impjiegi diffiċli taċċetta lmenti ta' persuni li ma jkunux tesserati u attivi f'xi partit. Din għanha tiġi korretta.
   - Id-dritt għal paga xierqa għandu jiġi ddefinit mill-Kostituzzjoni b'mod li, jekk sid ma jħallasx il-paga minima skont il-liġi, għandu

jinżamm responsabbli kriminalment anki jekk ikun hemm kunsens min-naħa tal-impjegat.

- Il-ħinijiet tax-xogħol m'għandhomx jiskorru s-sittin siegħa fil-ġimgħa, lanqas bis-sahra. (B'hekk, niġu konformi ma' dak li titlob l-U.E.). Impjieg għal iktar minn 60 siegħa fil-ġimgħa għandu jitqies bħala trattament degradanti, jew skjavitu`.[1]
- L-uniċi forom aċċettabbli ta' impjiegi (jiġifieri, postijiet ta' "employed persons") għandhom ikunu jew *full-time*, jew *part-time*. Jekk sid iħaddem persuna sempliċement billi jpoġġiha "on call" (jibgħat għaliha biss meta jrid hu), għandu jinżamm responsabbli kriminalment.[2]
- Sid għandu wkoll jinżamm responsabbli kriminalment jekk iġiegħel lil xi impjegat ġdid jerġa' japplika kull sena għall-post li diġa` jokkupa _ dan sakemm jiġi deċiż jekk hux sejjer jiġi aċċettat għal żmien indefinit. Il-perjodu ta' *probation* għandu jitniżżel fil-kuntratt, u malli jispiċċa dak il-perjodu, l-impjegat għandu jkollu d-dritt li jiġi mgħarraf jekk għaddiex mill-probation jew le (jiġifieri, jekk l-impjieg tiegħu huwiex sejjer jinbidel f'impjieg għal żmien indefinit, jew jekk huwiex sejjer jitkeċċa). Hija ħaġa inumana li persuna jkollha toqgħod tapplika sena wara sena għall-istess impjieg (anki jekk diġa` teżisti regola li, wara numru ta' snin, l-impjegat isir "tal-post").
- F'affarijiet ta' impjiegi fis-servizz pubbliku, il-gvern għandu jitqies bħal kull *private employer* u b'hekk għandu jħares il-liġijiet kollha li jorbtu l-*employers* privati.

4. Il-kwistjoni tat-tibdil fil-klima għandha ssib postha fil-Kostituzzjoni. Għalhekk, l-istatus ta' refuġjat tal-klima, kif ukoll l-istatus ta' persuna li tingħata protezzjoni umanitarja minħabba li qiegħda tbati l-effett tat-tibdil fil-klima globali għandhom jiġu definiti mil-liġijiet ta' Malta u rrikonoxxuti fil-Kostituzzjoni.

---

[1] Naturalment, il-"*full-time working-week*" għandha tibqa' kif inhi fil-preżent (jiġifieri, ta' erbgħin siegħa fil-gimgħa).

[2] Din is-sitwazzjoni mhix aċċettabbli. Ħafna barranin qegħdin jingħataw jimpjiegi ta' din ix-xorta, bir-riżultat li bdew jiżdiedu l-każijiet ta' kirjiet lill gruppi kbar ta' inkwilini (flok lil inkwilin wieħed, jew familja waħda). Agħar minn hekk, xi wħud minn dan il-kirjiet ikunu ta' postijiet *sub-standard.*

5. Id-dritt għall-privatezza għandu jiġi estiż għall-privatezza fuq l-internet, iżda fl-istess ħin dan id-dritt għandu jiġi bbilanċjat (i) mal-ħtieġa ta' ġurnaliżmu u midja ħielsa kif ukoll (ii) mal-ħtieġa fondamentali li tiġi mħarsa s-sigurta` nazzjonali ta' pajjiżna. <u>EŻEMPJI</u>:
    - Il-Kostituzzjoni għandha tipproteġi b'mod speċifiku l-ġurnalisti investigattivi bi kredenzjali professjonali, kif ukoll il-"*whistleblowers*" politiċi, li, għalkemm mingħajr kredenzjali speċjalizzati fil-Ġurnaliżmu, jispiċċaw jagħmlu l-istess xogħol ta' ġurnalisti investigattivi bl-istess livell ta' effiċjenza.
    - Il-Kostituzzjoni għandha ssemmi b'mod speċifiku li ż-żamma ta' *database* nazzjonali bid-DNA ta' kull ċittadin Malti u ta' kull barrani li jidħol f'Malta ma għandhiex titqies bħala ksur tad-demokrazija u d-drittijiet tal-bniedem.
    - Il-Kostituzzjoni għandha wkoll issemmi b'mod speċifiku li ż-żamma mill-Pulizija ta' Malta ta' *database* tad-DNA ta' persuni, Maltin kif ukoll barranin, sospettati li wettqu reat kriminali f'pajjiżna lanqas ma għandha titqies bħala ksur tad-demokrazija.
    - Bl-istess mod, il-Qrati kollha ta' Malta għandhom jingħataw protezzjoni kostituzzjonali speċifika, sabiex ikunu jistgħu jitolbu d-DNA ta' persuni involuti fil-kawżi ta' quddiemhom bil-għan li titħares l-amministrazzjoni tal-ġustizzja. B'hekk, il-persuni konċernati ma jkunux jistgħu jiftħu kawża tad-drittijiet tal-bniedem fuq dan il-punt.
6. Il-privileġġ tal-gvern Malti li jista' ma jipproduċix dokumenti mitluba minn qorti Maltija għandu jitneħħa mill-Kostituzzjoni. L-unika eċċezzjoni għandha tkun meta d-dokument mitlub mill-qorti huwa dokument klassifikat (sigriet).
7. Id-dritt għall-edukazzjoni, bħala dritt li jirreferi għall-edukazzjoni obbligatorja,[3] għandu jitpoġġa taħt il-Kap. 4 mad-drittijiet bażiċi li jistgħu jiġu infurzati mill-qrati, mhux taħt il-Kap. 2.[4] Għandu wkoll jiġi introdott element ġdid fid-dritt għall-edukazzjoni obbligatorja taħt il-Kap. 4, kif hawn propost. Dan huwa d-dritt għal sistema effettiva ta'

---

[3] bħalissa sa sittax

[4] Taħt il-Kap. 2 tal-Kostituzzjoni, wieħed isib il-prinċipji li għandhom jiggwidaw il-gvern Malti fit-tmexxija ta' pajjiżna. Dawn il-prinċipji ma jistgħux jiġu infurzati mill-qrati.

assessjar u rikonoxximent tal-mertu fl-iskejjel *mainstream* ta' edukazzjoni obbligatorja f'pajjiżna, mir-Raba' Sena tal-livell Primarju sa tmiem l-edukazzjoni obbligatorja. L-istess artiklu għandu jfisser li sistema effettiva ta' assessjar hija waħda mmirata sabiex tiġġenera fil-pajjiż korp ta' ħaddiema u professjonisti kwalifikati li jkunu kapaċi jagħtu l-kontribut tagħhom fil-qasam ta' xogħol li għażlu, bil-għan li tikber u tissaħħaħ l-ekonomija Maltija. L-istess artiklu għandu jispeċifika li sistema ta' assessjar li talloka iktar minn 20% tal-marka globali għal xogħol li sar barra l-iskola, jew xogħol li seta' ma sarx mill-istudent innifsu minħabba għajnuna jew appoġġ li rċieva minn persuni oħra, anki jekk dawn il-persuni huma edukaturi, ma tistax titqies bħala sistema effettiva ta' assessjar.

DR. MARY ANNE BUHAGAR LL.D., LL.M., Ph.D.
MOB.: 77427116